

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תפילה כשנצרך לנקביו

(כ"ב ב') **תנו רבנן:** היה עומד בתפילה ומים (מי רגלים) שותתין על ברכיו, פוסק עד שיכלו המים, וחוזר ומתפלל¹.

(ומברר) להיכן חוזר?

רב חסדא ורב המנונא - חד אמר: חוזר לראש. וחד אמר: למקום שפסק.

(כ"ג א') (ומסיק) דכולי עלמא אם שהה כדי לגמור את כולה, חוזר לראש. והכא בדלא שהה קמיפלגי: דמר סבר גברא דחויא הוא (כשהתחיל להתפלל, והיה צריך לנקביו, דחוי הוא מלהתפלל) ואין ראוי, ואין תפילתו תפילה (וחוזר לראש). ומר סבר גברא חזיא הוא (אע"פ שלא היה יכול להמתין עד שיסיים תפילתו, תפילה ראויה היא מה שהתפלל קודם שתיתה), ותפילתו תפילה.

תנו רבנן: הנצרך לנקביו אל יתפלל. ואם התפלל, תפילתו תועבה.

אמר רב זביד ואיתימא רב יהודה: לא שנו אלא שאינו יכול לשהות בעצמו. אבל אם יכול לשהות בעצמו, תפילתו תפילה.

ועד כמה (יכול להעמיד עצמו מנקביו שיהא מותר להתחיל בתפילה)?

אמר רב ששת: עד פרסה.

שיטות הראשונים

היה עומד בתפילה ומים שותתים על ברכיו: רש"י ורבינו יונה פירשו שמדובר

1. כתב רשב"א: מסתברא לי דאין צריך להרחיק ממקום המים כלל, מדלא קתני 'ומרחיק עד שיזרקם לאחריו ד' אמות', כדקתני בראה צואה כנגדו. וטעמא דמלתא, משום דבצואה בעינן "מִחְנִיף קְדוֹשׁ"; אבל מי רגלים אינו אסור דאורייתא אלא כנגד עמוד, ומדכתיב "וְלֹא יֵרָאֶה בָּךְ עֲרוֹת דְּבָר", וכדאיתא לקמן. והלכך, אם לא התחיל מרחיק מדרבנן, אבל בעומד בתפלה, לא. ועוד נראה, שאפילו בא לפסוק ולרחוק, אסור.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסנמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שכשהתחיל להתפלל, היה צריך לנקביו². אבל כשלא נצרך לנקביו, ודאי גברא חזיא
הוא. **והרשב"א** כתב בשם **תוספות**, שמדובר שכשהתחיל להתפלל לא היה צריך
לנקביו³.

האם יכול להמשיך בתפילתו גם בטופח על מנת להטפח: כתבו **תוספות** בשם הר"ר
יוסף שמדובר שאין במים טופח על מנת להטפח. **ותוספות**, רא"ש, ורשב"א כתבו,
שאפילו יש בהם טופח על מנת להטפח, מותר⁵. וכן פסק השו"ע⁶.

איסור תפילה כשמים שותתים, מדרבנן או מדאורייתא: דעת רשב"א, רא"ש, וריטב"א,
דאפילו בשעה שהמים שותתין הוא ראוי להתפלל, דלא אסרה תורה במי רגלים אלא
כנגד העמוד, ושותת לא חשיב כנגד העמוד, ורבנן הוא דאחמור היכא דלא היה עומד
בתפלה. ודעת רבינו יונה שאף בשעה ששותתים אסור מן התורה⁷.

כשחוזר לתפילתו האם צריך להרחיק ממי הרגלים: דעת הגהות מיימוניות, כשחוזר
להתפלל, צריך להרחיק ממי הרגלים ד' אמות. וצריך לכסות בבגדים נקיים, מי רגלים

2. וכמו המקרה בברייתא של הנצרך לנקביו. ולדבריו צריך ביאור, הא אמרינן בברייתא תפילתו תועבה! ובמגן
אברהם (סי' צבא, ס"ק א, ע"פ ביאור מחצית השקל) מתבאר שיש חילוק בין גדולים לקטנים. שדוקא בגדולים תפילתו
תועבה ולא יצא. מה שאין כן בקטנים. וראה עוד להלן.

3. כי אם היה צריך לנקביו, מבואר בברייתא, כדבר פשוט, שתפילתו תועבה (ולא מסתבר דבזה פליגי אמוראי). וביאר
הרשב"א שלשיטתם, "גברא דחויא", היינו בשעת שתיתת המים (שהרי כשניגש להתפלל לא היה דחוי). ו"גברא חזיא",
הוא אפילו באותה שעה (של שתיתה), דלא אסרה תורה אלא כנגד העמוד, אלא רבנן הוא דאחמור, כדי שלא
להתפלל בשעה שהמים שותתין.

4. **ולהלכה, השו"ע** (או"ח צבא, סתם דבריו, שאם היה צריך לנקביו, והתפלל, תפילתו תועבה. ונחלקו האחרונים: דעת
המג"א וחיי אדם, דדוקא לגדולים, אבל לקטנים, בדיעבד אין צריך לחזור ולהתפלל. ואליה רבה ודרך החיים
חולקים. והמשנ"ב לא הכריע (ראה ביה"ל ד"ה וצריך). מקורות - רשב"א (שו"ת ח"א, סי' קלא; ח"י כ"ב ב', ד"ה אלא). רבינו
יונה (טו ב ברי"ף, בסוגית ביקש להתעטש, ד"ה וכשיכלה).

5. שמן התורה אינו אסור אלא כנגד העמוד, וכיון שעומד כבר בתפילתו, לא אטרחוהו רבנן. וכן בגדיו, אע"פ
שרטובים, כיון שהוא דבר מועט, ואין בהם ריח רע, לא גזרו.

6. או"ח עחא (על פי המשנ"ב ס"ק ג).

7. והמשנ"ב (ביה"ל בהקדמתו לסי' עט, דין ט) פסק: מן התורה אסור רק נגד העמוד. הא שותת, וכל שכן בארעא,
מדרבנן. אמנם לעיל מינה (סי' עוז, משנ"ב ס"ק כז) כתב שהמג"א פסק כהרא"ש דשותת לא חשיב נגד העמוד ושרי
מדאורייתא, ושבהגהות ר"ח צאנזר מפקפק בזה. וכן בסי' שאחריו (עחא) הסתפק בזה בביאור הלכה (ד"ה היה
קורא). מקורות - רשב"א (כ"ג א', ד"ה אלא, בשם תוספות). רא"ש (סי' כג). ריטב"א (ד"ה והכא). תלמידי רבינו יונה (יד א'
דפי רי"ף, ד"ה היה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שעליו. רבינו יונה, תוספות, ורא"ש כתבו, שלא חששו למים שעל ברכיו ושבבגדיו.⁸
ורשב"א הוסיף, שאף אין צריך להרחיק ממקום המים כלל.⁹ ולא עוד, אלא אפילו בא
לפסוק ולהרחיק, אסור. והשו"ע¹⁰ פסק לענין קריאת שמע, כהגהות מיימוניות¹¹. ולענין
תפילה, כרשב"א.

שהה כדי לגמור את כולה, חוזר לראש: הקשו הראשונים, ממימרת רבי יוחנן, ראש
השנה (ל"ד ב'), שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום, יצא, ואף ששהה כדי לגמור את
כולה, ונפסק להלכה! וכן משמע במסכת מגילה (י"ח ב'), שדעת רב, למסקנה, שאם
קרא מגילה לסירוגין, אף אם שהה כדי לגמור את כולה, יצא, כתנא קמא בברייתא!
(1) דעת רב האי גאון, רי"ף, רמב"ם, ורמב"ן, שרק בתפילה, חוזר לראש¹². משא"כ
תקיעות, הלל, ומגילה, חוזר למקום שפסק. (2) דעת השר מקוצי, שהחילוק בשהייה.
כששהה מעצמו, אינו חוזר לראש¹³. וכששהה מחמת אונס¹⁴, חוזר לראש. (3) דעת

8. שמן התורה אינו אסור אלא בשעה ששותתין בלבד, כדאמרין לקמן, לא אסרה התורה אלא כנגד העמוד בלבד;
וכיון שהשאר אינו אלא מדרבנן, די בשירחיק מאותן שנפלו בקרקע ארבע אמות, ובאותם שעל ברכיו ועל בגדיו
שהוא דבר מועט, כיון שאין יוצא מהם ריח רע, לא גזרו, ומותר.

9. מדלא קתני ומרחיק עד שיזרקם לאחריו ד' אמות, כדקתני בראה צואה כנגדו. וטעמא דמלתא, משום דבצואה
בעינן מחנך קדוש, אבל מי רגלים אינו אסור דאורייתא, אלא כנגד עמוד, ומדכתיב ולא יראה בך ערות דבר,
וכדאיתא לקמן. והלכך אם לא התחיל, מרחיק מדרבנן; אבל בעומד בתפילה, לא. רשב"א.

10. או"ח ע"ח, א, כן ביאר דבריו הגר"א, ס"ק א, כמדויק מלשון השו"ע, שרק אם מכוסים המים בבגד העליון קורא, ומשנ"ב, ס"ק ג.
מקורות - רבינו יונה (יד א ברי"ף, ד"ה היה; הו"ד בדרכי משה ע"ח, אות א). אור זרוע (ח"א סי' קלא). רשב"א (כ"ב ב', ד"ה
היה). הגהות מיימוניות (הל' תפילה ד"ג, אות י). אור זרוע (ח"א סי' קלא). הגהות מיימוניות (הל' תפילה ד"ג, אות י).

11. ולענין תפילה כתב הב"י (ע"ח, א) דנקטינן כרשב"א, דרב מובהק הוא. וכתב בבית הל"ל (ד"ה מרחיק), דלקמן (צ"ז)
בהשתין תינוק בבהכ"נ משמע דפוסק כאידך פוסקים, דצריך להרחיק גם בתפילה ד"א. ומשום דלקמן מיירי רק
בהליכה ושתיקה, משא"כ כאן הפשטת בגדים ולבישת אחרים הוא הפסק גדול. עיי"ש עוד. והאריכו בזה
האחרונים (ר' פרישה ע"ח ס"ק א. לבוש, ע"ח, א, צ"ז. פרי חדש, סי' צ. מג"א ע"ח, ס"ק א; צ. ס"ק מ. פמ"ג, אשל אברהם, ס"ק א. כף
החיים ע"ח אות ג). עוד כתב המשנ"ב (ס"ק ד) דלענין תפילה נמי נכון להחמיר ולהרחיק בנפלו על הארץ, כמו בק"ש.
וכף החיים (ס"ק ג) פסק שאסור להרחיק, משום הפסק, כפסיקת הב"י.

12. דשאנן תפלה דחמירא טפי שאפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו. והסברא לחלק, משום שבתפילה הוא
כעומד לפני המלך (ראה ברכות כ"ד ב'-כ"ה א', ת"ר, היתה טליתו של בגד חגורה על מתניו מותר לקרות ק"ש, אבל לתפילה עד
שיכסה את לבו). והראב"ד (בהשגות על בעל המאור) כתב עוד, שאין דרך רחמים שיהא הפסק גדול בתפילתו.

13. כי ההיא דמגילה כשקורא לסירוגין, וכן ההיא דראש השנה, דשמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא.

14. כגון מחמת שהיו מים שותתים על ברכיו.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הראב"ד, שרק אם שהה מחמת אונס, ודוקא בגברא דלא חזי, חוזר לראש. אבל אם שהה מפני מקום שאינו ראוי, או סיבה חיצונית אחרת, אינו חוזר לראש. (4) **ורבינו יונה** כתב בשם **רבני צרפת**, דלעולם, אפילו בתפילה, חוזר למקום שפסק. וכן דעת **בעל המאור**¹⁵. **והשו"ע**¹⁶ פסק **כרי"ף ורמב"ם**. **והרמ"א** פסק **כשר מקוצי**^{17, 18}.

לא שהה כדי לגמור את כולה: **ראב"ד** פסק כמאן דאמר גברא דחיא, וחוזר לראש¹⁹. **ורוב הראשונים** פסקו כמאן דאמר גברא חזיא וחוזר למקום שפסק. וכן פסק **והשו"ע**²⁰. **הנצרך לנקביו וכו' ואם התפלל תפלתו תועבה**: יש דעה **בתוספות** דהוי מעוות לא יוכל

15. ומשום שהבינו שהעיקר כגמרא בראש השנה שמסיקה שלא משנה כמה שהה, חוזר למקום שפסק. ולא חילקה בין תפילה לשאר דברים. והא דאמר רב אשי (ברכות כ"ג א') אלא דכ"ע אם שהה כדי לגמור חוזר לראש והכא במאי עסקינן, בשלא שהה, אין מכך שום ראיה, דלרוחא דמילתא קא מוקים לה, דאפילו מאן דאית ליה בעלמא אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש מוקים לה בלא שהה. ומאן דאית ליה בעלמא אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר למקום שפסק, דין שהה ולא שהה אחד הוא בכל מקום, והכא היינו טעמא דחוזר לראש משום דגברא דחוי הוא. בעל המאור.

16. או"ח סה"א. אמנם בב"י (צ"ז) כתב בבדק הבית שהלכה כרבינו יונה. וצ"ע (וראה מאמר מרדכי, ס"ק כט, שכתב: אך אומר לי לבי שיש טעות סופר בדברי מרן שבבדק הבית. עיי"ש באריכות). גם בב"י סי' סה"א, צ"ב, שכתב דברי רבינו יונה, ואח"כ כתב שכן דעת רי"ף ורמב"ם. וצ"ב. וראה כף החיים (צ אות קמט) שהאריך. עוד צ"ב, שהרמ"א לגבי תפילה (סי' קד) לא הגיה על דברי השו"ע, אמנם ראה הערה הבאה.

17. **ואליבא דהשר מקוצי נחלקו האחרונים**, האם גם מקרה בו נאנס להפסיק מסיבה חיצונית (כגון בא שור כנגדו, או ליסטים, ולא משום גופו או מקומו), כלול בגדר אונס. יש אומרים שסוף סוף אינו יכול להתפלל, ונקרא הפסק. ויש אומרים שבאונס חיצוני שכזה, אינו נחשב אונס. והמשנ"ב (קד, ס"ק טז) הביא שתי הדעות, וכתב להכריע בשם המג"א והרבה אחרונים, שבתפילה גם אונס חיצוני מוגדר כאונס, וחוזר לראש (ומשום סיעת הראשונים הסוברים שבתפילה, גם בלא אונס, אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש). ובכל שאר הדברים (הלל, מגילה, ק"ש וכדו') לא נקרא אונס כי אם כשהאיש או המקום אינם ראויים.

18. מקורות - שר מקוצי (הו"ד בתוספות ורא"ש ושאר ראשונים). תוספות (כ"ב ב', ד"ה אלא). רא"ש (סי' כג). רבינו יונה (יד א ברי"ף, ד"ה וכתב: טז א ברי"ף, ד"ה אבל). בעל המאור (טו ב ברי"ף, ד"ה וזה שכתב). ראב"ד (הו"ד ברשב"א, כ"ג א', ד"ה אלא; רשב"א ל"ג א', ד"ה אמר רב יוסף; וכן הו"ד במאירי; וראה בהשגות על בעל המאור, טו ב ברי"ף). ריטב"א (ראש השנה ל"ד ב', ד"ה אמר רבי יוחנן). רשב"א (כ"ג א', ד"ה אלא). מאירי (כ"ב ב', ד"ה והיכן).

19. הראב"ד ביאר הגמרא כרש"י (שהגדון הוא באדם שהיה נצרך לנקביו לפני התפילה) וכתב דמסתברא כדברי המחמיר, דהא קיימא לן המתפלל וצריך לנקביו ואינו יכול לעמוד עד פרסה תפילתו תועבה. וזה שהשתין בתוך תפילתו, הרי לא יכול לעמוד וכגברא דחויא הוא אפילו מה שהתפלל קודם שתיתה.

20. או"ח עח"א; קד,ה. מקורות - רב האי גאון (הו"ד ברי"ף ובראשונים). רי"ף. רמב"ם (תפילה ד,ג). רוקח (הל' תפילה סי' שכד). רא"ש (סי' כג). פסקי רי"ד (כ"ב ב', ד"ה ת"ר). ראב"ד (הו"ד ברשב"א. וכן הוא בהשגות על בעל המאור, טז א ברי"ף).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לתקון. אבל דעת רוב ככל הראשונים שצריך לחזור ולהתפלל. וכן פסק השו"ע²¹.
בתשובת הרשב"א מבואר דבין בצרכיו גדולים בין בקטנים צריך לחזור ולהתפלל.
ומדברי רש"י ניתן להבין שרק בגדולים צריך לחזור²². והשו"ע²³ סתם דבריו.

הנצרך לנקביו ויכול לשהות עצמו: דעת רי"ף שאם יכול לשהות בעצמו, אע"פ שנצרך
לנקביו, מותר להתפלל לכתחילה²⁴. וכן דעת רס"ג ורוקח. ורבנו יונה כתב שאינו נכון.
דודאי אע"פ שיכול לעמוד על עצמו, כיון שנצרך לנקביו, אינו מותר לכתחילה²⁵. וכן
דעת רמב"ם, רשב"א ורא"ש. וכן פסק השו"ע²⁶.

התעורר לו צורך להתפנות באמצע תפילתו: כתב הרשב"א שאם לא היה צריך לנקביו
כלל כשהתחיל להתפלל, ובאמצע תפילתו נתעורר לו תאוה, לא יפסיק. ותרומת הדשן
פסק דאסור להעמיד על עצמו, כשצריך לנקביו (בין גדולים בין קטנים), ואפילו נתעורר לו

21. או"ח צב,א. מקורות - רמב"ם (הל' תפילה ד,י). רשב"א (שו"ת ח"א, סי' קלא). טור. וכן מתבאר ממה שפירשו הראשונים
'תפילתו תועבה' גבי התפלל ומצא צואה כנגדו (לעיל, כ"ב ב'), וכן גבי שיכור שהתפלל (עירובין ס"ד א'), ראה
תוספות, רמב"ן ורא"ש (בעירובין ס"ד א'). ודעת יחיד בתוספות (כאן, כ"ב ב', ד"ה אע"פ).

22. שכן פירש פלוגתא דאמוראי גם כן במקרה שהיה נצרך לנקביו קודם שהתחיל להתפלל. וכדי שלא יסתור
לברייתא בה מפורש דתפילתו תועבה, יש לחלק בין גדולים לקטנים. וראה בהערה הבאה.

23. או"ח צב,א. ולהלכה נחלקו בזה האחרונים: המגן אברהם כתב בפשיטות שדוקא בגדולים תפילתו תועבה. אבל
בקטנים, יצא (וביאר דבריו האחרונים שהוא על פי פירוש רש"י הנ"ל). אבל האליה רבה חלק עליו, וכתב דהא דנצרך
לנקביו דנקט הש"ס ופוסקים, כל נקביו במשמע בין גדולים בין קטנים, ושכן מבואר בתשובת רשב"א. ושכן כתבו
בתשובת רמ"א (סי' צ"ח), ומעדני מלך. והו"ד במשנ"ב (ס"ק ב). אמנם ראה ביה"ל (ד"ה וצריך). מקורות - רש"י (כ"ג א',
ד"ה גברא דחויא). רשב"א (שו"ת, ח"א סי' קלא).

24. על פי גרסתו בברייתא: אבל יכול לעמוד על עצמו, מותר. וכן גרסו אשכול (הל' ק"ש וברכותיה) ואור זרוע (ח"א,
הלכות טהרת קריאת שמע ותפילה סי' קלא).

25. על פי גרסתנו: אבל אם יכול לשהות בעצמו, אם התפלל תפילתו תפילה. משמע בדיעבד. אמנם הרשב"א, אע"פ
שהוא גורס כגירסת הרי"ף, כתב שאם קודם שיתחיל להתפלל הרגיש בעצמו אסור לו להתפלל עד שיעשה צרכיו.

26. או"ח צב,א. והגר"א כתב (ס"ק ד) הביא דברי רבינו יונה, וסיים, אבל בירושלמי פ"ב משמע דלכתחלה מותר (כוונתו
לכאורה בגדולים, כמבואר בירושלמי). ולעניין שיעור פרסה, שאם יכול להעמיד עצמו, יצא בדיעבד, כתב בבית"ל (צב,א,
ד"ה שיעור), דהא דלא נקט בשו"ע שיעור שעה וחומש, שבא להורות שמשערים בהליכת פרסה, אף במקרה
שכשיושב יכול להעמיד עצמו יותר. וכ"כ בן איש חי (שנה א, משפטים, ב), וכף החיים (אות ה). עוד כתב משנ"ב (ס"ק
ז), ואם הוא מלמד תורה לרבים או דורש ובאמצע נצטרך לנקביו, אפילו גדולים, מותר לו לשהות עצמו; דבל
תשקצו הוא רק איסורא דרבנן ומפני כבוד הבריות נדחה. מקורות - רמב"ם (הל' תפילה ד,י). רשב"א (שו"ת, ח"א, סי'
קלא). רא"ש (סי' כד). רס"ג (סידורו, דיני תפילה וק"ש, ד"ה וצריך שנרשום). רוקח (הל' תפילה סי' שכד).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

באמצע תפילה. והשו"ע²⁷ פסק כרשב"א. והרמ"א²⁸ כתב שזה דוקא כשאנו מתאוה כל כך דאית ביה בל תשקצו. אבל בלאו הכי יותר טוב להפסיק.

דברי תורה וברכות, בנצרך לנקביו: כתב הגמ"י בשם רבינו שמחה שאסור להוציא אפילו שאר דברי תורה מפיו כל זמן שגופו משוקץ מחמת שיהוי נקביו. ובמאורות כתב שאינו ראוי לברך שום ברכה עד שיבדוק עצמו, כיון שהוא צריך לנקביו. וכ"פ הרמ"א²⁹.

תפילה עם קטטר: כתב הרמ"א, מי שיש לו חולי שמטפטף תמיד מי רגלים לאונסו, יש להתיר לעשות בגד סביב איברו, והבגדים העליונים יהיו נקיים, ויכנס לבית הכנסת ויתפלל, וכשנוטפים מי רגלים יפסיק. ודוקא שלא הוצרך לטפטף בשעה שמתחיל התפילה, אע"פ שידוע שבתוך תפילתו יטפטף³⁰.

27. או"ח צבב. ואם בשעת קריאת שמע וברכותיה נתעורר, בין לקטנים בין לגדולים, ויכול להעמיד על עצמו, קורא כדרכו; ואם רצה להרחיק ולהטיל את המים, אפשר לו לעשות כן. רשב"א ושו"ע. וכתב המשנ"ב (ס"ק ט) דאין מותר רק עד שמונה עשרה, אבל שמונה עשרה דהוא ענין אחר, אסור לו לאמור, כיון דהוא צריך לנקביו. על כן יראה להפסיק עכ"פ בברכת אמת ויציב ולצאת לנקביו כדי שיהיה יוכל אח"כ לסמוך גאולה לתפלה. ויותר טוב אם יכול לצאת בין הפרקים. וכן אם נתעורר לו תאוה קודם שהתחיל הברכות ק"ש, נראה דאסור לו לאמר שוב ברכות ק"ש קודם שיבדוק את עצמו. והיות שברכו שייך לק"ש, ולכן אם נתעורר לו תאוה בסוף פסד"ז אסור לו לאמר ברכו, דהוא ענין אחר, אם לא שיכול להעמיד עצמו עד פרסה יש לסמוך להקל.

28. הרמ"א כתב כן כדי לעשות פשרה בין פסק תרומת הדשן לפסק הרשב"א, שלא יהיו דבריהם סותרים, שרשב"א דיבר דוקא באופן שיכול להעמיד עצמו שלא יהיה בל תשקצו. והמגן אברהם (ס"ק ב) חלק על הרמ"א (שהרי הרשב"א כתב שאף אם יכול לעמוד על עצמו רק עד שיסיים אינו צריך להפסיק, ובשיעור זה ודאי יש בל תשקצו, ובכל זאת התיר הרשב"א). עיי"ש. וכן משמע מביאור הגר"א (שהסכים למג"א). והמשנ"ב (ס"ק יא) הביא דברי המג"א, וכתב שכן כתב החיי אדם (כלל כה ס"ב) דאסור להפסיק. ושבדרך החיים (דיני תפילת שמו"ע סעי' טז) חלק עליהם, וכתב שאם יש בו משום בל תשקצו יכול להפסיק.

עוד כתב המשנ"ב שאם אי אפשר לו לעמוד עד שיגמור שמונה עשרה, מותר לו לצאת וליפנות באמצע, רק שלא יפסיק בדיבור (והליכה לא היא הפסק). וראה ביאור הלכה, קדג ד"ה לא יפסיק. וראה להלן בהרחבה, ל"ג א', בסוגיית הפסק בתפילה כשנחש או עקרב כרוך על עקבו. ואח"כ אינו צריך לחזור לראש, כיון שקודם התפילה לא היה צריך לנקביו. והוא שלא ישהה על ידי היציאה כדי לגמור כל התפילה.

29. או"ח צבב. הרמ"א כתב שאסור אפילו בדברי תורה, וכתב המשנ"ב (ס"ק ו): וכל שכן בקריאת שמע ושאר ברכות. ובדיעבד משמע מדברי הפמ"ג דאין צריך לחזור ולקרות, וכן כתב הרמב"ן במלחמות. עוד כתב המשנ"ב (ס"ק ז) שאם יכול לעמוד עצמו עד פרסה, מותר אפילו בקריאת שמע. והשערי תשובה מחמיר בזה. ואם הוא מלמד תורה לרבים או דורש, מותר לשהות עצמו, דבל תשקצו דרבנן, ונדחה מפני כבוד הבריות. מקורות - הגהות מיימוניות (הל' תפילה ד, אות ח). מאורות (ס' ב').

30. והו"ד במג"א (עחא, ס"ק ב) ובמשנ"ב (פ, ס"ק ד). וראה עוד בנושא ב'נשמת אברהם' (סי' ענה, הערה 2) דעות בין גדולי

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן סה)

א. קראתה סרוגין, דהינו שהתחיל לקרות, והפסיק בין בשתיקה בין בדבור וחזר וגמרה, אפלו שהיה כדי לגמור את כלה, יצא, אפלו היה ההפסק מחמת אנס.
הגה: ויש אומרים דאם היה אנוס והפסיק כדי לגמור את כלה, חזר לראש (תוס' והרא"ש פרק מ"ש והטור), והכי נהוג, ומשערין ענין השהיה לפי הקורא, ולא לפי רב בני אדם (רשב"א ר"פ היה קורא) וכן הוא לקמן סימן ק"ד.

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן עח)

א. היה קורא, והתחילו מי רגליו שותתין על ברפיו, פוסק עד שיכלו המים, וחזר לקרות, אפלו אם נפלו על בגדיו ויש בהם טופח על מנת להטפית, כיון שהם מכסים בבגדו. ואם נפלו מי רגלים בארץ, מרחיק מהם ד' אמות.
הגה: או כשעור שיתבאר לקמן סימן פ"ב, או ממתין עד שיבלעו בקרקע (הר"י פ"ג דברכות) ואפלו שהיה כדי לגמור את כלה, אין צריך לחזר אלא למקום שפסק.
הגה: ויש אומרים דאם שהיה כדי לגמור את כלה, חזר לראש. וכן עקר וכמו שכתבתי לעיל סי' ס"ה. ומשערין לפי הקורא.

(או"ח, הלכות תפילה, סימן צב)

א. היה צריך לנקביו, אל יתפלל. ואם התפלל, תפלתו תועבה, וצריך לחזר ולהתפלל. והני מילי שאינו יכול להעמיד עצמו שעור הלוח פרסה, אבל אם יכול להעמיד עצמו שעור פרסה, יצא בדיעבד. אבל לכתחלה לא יתפלל, עד שיבדק עצמו תחלה יפה.
הגה: וכל הנצרך לנקביו אסור אפלו בדברי תורה, כל זמן שגופו משקץ מן הנקבים (הגהות מימוני פרק ד' מהלכות תפילה).

ב. אם באמצע תפלתו נתעורר לו תאוה, יעמיד עצמו עד שיגמור, ולא יפסיק. ואם בשעת קריאת שמע וברכותיה נתעורר בין לקטנים בין לגדולים, קורא כדרכו.
הגה: ודוקא שאינו מתאוה כל כך דאית ביה משום כל תשקצו, אבל בלאו הכי יותר טוב להפסיק (תשובת הרשב"א סימן קל"א פסק דמתר ותרומת הדשן סימן ט"ז פסק דאסור וצריך לחלק בן)

פוסקי דורנו אם צריך לכסות השקית והצנור המחובר לקטטר, מדין גרף של רעי. מקורות - רמ"א (שו"ת סי' צח).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ואם רצה להרחיק ולהטיל מים, עושה.

(או"ח, הלכות תפילה, סימן קד)

ה. בכל מקום שפוסק, אם שקה כדי לגמר את כלה, חוזר לראש; ואם לאו, חוזר לתחלת הברכה שפסק בה; ואם פסק בג' ראשונות, חוזר לראש; ואם באחרונות, חוזר לרצה.

כניסה לבית הכסא עם תפילין

(כ"ג א') **תנו רבנן:** הנכנס לבית הכסא, חולץ תפיליו ברחוק ד' אמות (מבית הכסא) ונכנס (ואוחזן בידו, כדלקמן).

אמר רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת: לא שנו (שצריך להרחיק ד' אמות כשחולץ), אלא בית הכסא קבוע (שכבר נפנו בו ויש בו צואה). אבל בית הכסא עראי (שעדיין לא נפנו בו³¹), חולץ (שם) ונפנה לאלתר. וכשהוא יוצא, מרחיק ד' אמות ומניח, מפני שעשאו בית הכסא קבוע (על ידי שנפנה שם)³².

איבעיא להו: מהו שיכנס אדם בתפילין (כשהן בראשו) לבית הכסא קבוע להשתין מים? רבינא שרי, רב אדא בר מתנא אסר. אתו שייליה לרבא. אמר להו: אסור, חיישינן שמא יפנה בהן (גדולים). ואמרי לה: שמא יפיח בהן.

תניא אידך: הנכנס לבית הכסא קבוע: (1) חולץ תפיליו ברחוק ד' אמות, ומניח בחלון הסמוך לרשות הרבים, ונכנס. וכשהוא יוצא מרחיק ד' אמות ומניח. דברי בית שמאי. (2) ובית הלל אומרים: אוחזן בידו ונכנס (לבית הכסא³³). (3) רבי עקיבא אומר: אוחזן בבגדו ונכנס. (ומקשה) בבגדו סלקא דעתך?! זימנין מישתלי להו ונפלי! אלא אימא: אוחזן בבגדו ובידו (משום כבוד³⁴) ונכנס.

31. רש"י. ובדף כ"ג ב', מבאר רש"י עראי: לקטנים.

32. הרי"ף, רמב"ם ורא"ש, השמיטו את דברי רב ששת. וצ"ב.

33. שסוברים ב"ה שאין דרך קדושתן אלא כשהן בראשו. אבל בידו לא. ריטב"א.

34. ריטב"א.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(המשך הברייתא):³⁵ ולא יניחם בחורין הסמוכים לרשות הרבים, שמא יטלו אותם עוברי דרכים ויבוא לידי חשד. ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורין הסמוכים לרשות הרבים, ובאת זונה אחת ונטלתו ובאת לבית המדרש, ואמרה: ראו מה נתן לי פלוני בשכרי. כיון ששמע אותו תלמיד כך, עלה לראש הגג ונפל ומת. באותה שעה התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס.

אמר רבי מיאשא בר בריה דרבי יהושע בן לוי: הלכה, גוללן (ברצועות) כמין ספר ואוחזן בימינו (משום שמירה), כנגד לבו (משום כבוד³⁶, ונפנה). אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: ובלבד שלא תהא רצועה יוצאת מתחת ידו טפח (שיש בה קדושה).
 אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי זירא: ביום - גוללן כמין ספר (תורה); ובלילה - עושה להן כיס טפח ומניחן (בו).

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו (שגוללן) אלא שיש שהות ביום כדי ללובשן (אחר שנפנה). אבל אין שהות ביום כדי ללובשן, עושה להם כיס (שחללו) טפח ומניחן (בכיס).

אמר אביי: לא שנו (שצריך טפח בלילה) אלא (שהניחן) בכלי שהוא כליין (שעשוי לצורך התפילין, ובטל לגביהם. לכן צריך דבר הניכר שיהא חוצץ בפניהם). אבל בכלי שאינו כליין, אפילו פחות מטפח³⁷.

אמר רבה בר בר חנה: כי הוה אזלינן בתריה דרבי יוחנן, כי הוה בעי למיעל לבית הכסא, כי הוה נקיט ספרא דאגדתא, הוה יהיב לן. כי הוה נקיט תפילין, לא הוה יהיב

35. בדפוס וילנא הוסיפו הקטע: "ומניחם בחורין הסמוכים לבית הכסא." אמנם קטע זה לא ברור, שכן רבי עקיבא אומר שאפשר להכנס לבית הכסא, ולא צריך להניחן, וכן הסכימו בית הלל! ואכן קטע זה אינו מופיע בראשונים, וכן אינו בכת"י ובדפוסים ישנים.

36. ריטב"א.

37. שני הקטעים ע"פ גירסת הרי"ף ורא"ש וכת"י. ראה דק"ס. וכתב הב"י (או"ח מגו) שגירסה זו עיקר (שתחילה דנים בדין הנכנס להתפנות ביום. ואח"כ כשאין שהות ביום ללובשן). ובגירסת דפוס וילנא שלפנינו הוחלפו המימרות, שמימרת רבי זירא היא "לא שנו אלא שיש שהות ביום וכו'". ומופיעה אחרי מימרת ריב"ל. ומימרת רבי יוחנן היא "ביום גוללן כמין ספר וכו'" ומופיעה אחרי רבי זירא. ואח"כ "אמר אביי וכו'". וראה הגהת מהרש"ל בגיליון.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לן. אמר: הואיל ושרונהו רבנן (לאוחזן בידו משום שמירתן), ננטרן (ישמרוני מן המזיקים).

(כ"ג ב') תנו רבנן: לא יאחז אדם תפילין בידו וכו' ולא ישתין בהן מים.

(ומקשה) השתא בית הכסא קבוע שרי (לאחוז בידו ולהיכנס, לבית הלל), בית הכסא עראי מיבעיא?! (ומתרץ) בית כסא קבוע (שנפנה כשיושב) דליכא ניצוצות, שרי. בית כסא עראי דאיכא ניצוצות, אסרי^{38, 39}.

גרסינן להלן בפרקין (כ"ה א'):

א"ר הונא: שכח ונכנס בתפילין לבית הכסא, מניח ידו עליהן עד שיגמור עמוד ראשון.

(ומקשה) ולפסוק לאלתר וליקום! (ומתרץ) משום דרשב"ג, דתניא: רבן שמעון בן גמליאל אומר: עמוד (ראשון של צואה) החוזר (לגוף) מביא את האדם לידי הדרוקן (מחלה). סילון (ראשון של מי רגלים) החוזר, מביא את האדם לידי ירקון.

שיטות הראשונים

הגדרת בית כסא עראי: רש"י פירש, בית כסא קבוע - שיש בו צואה. וכל בתי כסאות שבגמרא על פני השדה הם, בלא חפירה. בית כסא עראי - כגון להשתין, שאין אדם הולך בשבילם לבית הכסא, והפעם הזאת נעשה המקום הזה בית הכסא תחילה. וכן פסק השו"ע⁴⁰.

כניסה לבית כסא קבוע באוחזן בידו: הרמב"ם ורבינו יונה פסקו כרבי עקיבא שאמר

38. דאיכא ניצוצות הניתזין על גבי רגליו, ואמרינן במסכת יומא (ל' א') מצוה לשפשפן, שאסור לאדם שיצא בניצוצות שעל גבי רגליו, שמא יראה ככרות שפכה ונמצא מוציא לעז על בניו שהם ממזרים. הילכך, אי אפשר לאחוז תפילין בידו. רש"י.

39. הדין בעניין גילוי טפח וטפחיים בבית הכסא, מובא להלן, ס"ב ב', בסוגית צניעות בבית הכסא.

40. אור"ח מג"ב. וביאר המשנ"ב (ס"ק יג) שאם הוא בחפירה, החפירה רשות לעצמה, ובית הכסא שלמעלה רשות לעצמו, ואין לו דין בית הכסא כלל (ר' אור"ח פגד). ומדברי ב"י משמע שאם רוצה לעשות צרכיו (ולא רק להשתין) יש להחמיר לחלוץ בריחוק ד' אמות מהמקום, אפילו נפנה במקום שאינו בית כסא כלל. ולגבי בית כסא עראי (שכתב המחבר שהפעם הזאת נעשה בית הכסא תחילה) כתב המשנ"ב (ס"ק טו) עיין בפמ"ג דסבירא ליה דהאי לישנא לאו דוקא, דאפילו מיוחד מכמה זמנים להשתין, מכל מקום עראי יחשב. מקורות - רש"י (כ"ג א', ד"ה ביה"כ קבוע; כ"ג ב', ד"ה ביה"כ עראי).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אוחזן בבגדו. והמרדכי וסמ"ג כתבו, דמדאמר רב נחמן שלא תהא רצועה יוצאה מתחת ידו טפח, משמע קצת שהם בידו בלא שום בגד. והשו"ע⁴¹ פסק **כרמב"ם**.

כניסה לבית כסא עראי באוחזן בבגדו וידו: מבואר בגמרא דאפילו בית הלל דשרו להיכנס לבית כסא קבוע עם תפילין בידו, אסרי בבית כסא עראי, דאיכא ניצוצות. רי"ף ורא"ש פסקו שאף לאוחזן בבגדו אסור. ובספר התרומה כתב, אבל בחיקו אם חגור חגורה, או בבגדו בידו, פשיטא דשרי בין להשתין בין לפנות, דהא ליכא למיחש משום ניצוצות. והשו"ע⁴² סתם כרי"ף ורא"ש, ובסעיף אחר כתב דברי ספר התרומה.

השתנה בתפילין בראשו, בבית כסא קבוע: בגמרא פשט רבא לאסור, שמא יפנה בהן, או יפיח בהן. וכן פסקו רי"ף, רא"ש, ורמב"ם. וכן פסק השו"ע⁴³.

השתנה בתפילין בראשו, בבית כסא עראי: דעת שאילתות, ראב"ד, רבינו יונה, תוספות, אור זרוע, רא"ש, התרומה, סמ"ג, רי"ד, מאירי, וטור, שמותר. ורק כשהם בידו, החמירו משום ניצוצות. ומדברי הרמב"ם משמע שאסור. וכן פסק ריא"ז. והשו"ע⁴⁴ פסק להקל, ושיש לחוש לרמב"ם.

מהו שייכנס אדם לבית כסא קבוע בתפילין, להשתין: הקשו הראשונים מדתניא הנכנס

41. או"ח מג, א. מקורות - סמ"ג (עשין כב, בסופו). מרדכי (הל' קטנות, מנחות, הל' תפילין, סי' תתקסט, בסופו). רבינו יונה (יד א ברי"ף, ד"ה ר"ע). רמב"ם (הל' תפילין ד, יז).

42. או"ח מג, א; מג, ד. השו"ע פסק בסעי' א שאפילו תופס אותם בבגדו אסור. ובסעי' ד כתב: אם הם בחיקו וחגור חגורה, או בבגדו בידו, מותר בין להשתין בין ליפנות. וט"ז ומג"א נדחקו בזה מאוד. ובביאור הגר"א (ס"ק ח) כתב שסעי' ד הוא מדברי בעל התרומה, והוא שיטה אחרת, וחולק על מש"כ בסעי' א. וכן כתב מאמר מרדכי. הו"ד במשנ"ב (ס"ק יז). מקורות - רי"ף (יד ב בדפיו). רא"ש (סי' כח). ספר התרומה (הל' תפילין סי' ריג).

43. או"ח מג, א. מקורות - רי"ף (יד א בדפיו). רא"ש (סי' כו). רמב"ם (הל' תפילין ד, יז).

44. או"ח מג, א. בדעת הרמב"ם כתב הב"י, שלעניין מעשה נכון להיזהר כדברי הרמב"ם. ובדרכי משה כתב: ונ"ל דלעניין זהירות בעלמא קאמר. אבל לעניין הלכתא נקטינן כדברי המתירין. ומיהו בהגהת אלפסי (שלטי גיבורים) כתב כדברי הרמב"ם דאסור להשתין בעוד תפילין בראשו, גזירה שמא יפיח. עכ"ל. וב'מעשה רב' (הל' ציצית ותפילין, אות כד) כתוב: מותר להשתין בתפילין כשהם בראשו בבית כסא עראי. והמשנ"ב (ס"ק יב) כתב, ולעת הצורך כגון שיתבטל על ידי זה מתפילה בצבור, יכול לסמוך אדיעה ראשונה; אך שיזהר הרבה שלא יבוא לידי הפחה. כן כתב החיי אדם. ומכל מקום נוהגין לחלוץ השל ראש. וגם השל יד נכון להסיר הרצועות מכף היד, שלא יבוא לשפשף הניצוצות בהם. מקורות - שאילתות (פרשת בא, שאילתא מה, ד"ה דאילו מאן דמנח תפילין). מאירי (כ"ג א', ד"ה כבר ביארנו). רי"ד (ד"ה ת"ר הנכנס). ריא"ז (פ"ג, הל' ה, סעי' ב). רמב"ם וראב"ד (הל' תפילין ד, יח). תוספות (כ"ג א', ד"ה חיישין). אור זרוע (הל' תפילין, סי' תקפו). סמ"ג (עשין כב, בסופו).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לבית הכסא חולץ תפיליו ברחוק אמות. משום כך פירש רב האי גאון, דמיירי בבית כסא עראי שסופו להיות קבוע⁴⁵. ורשב"א, רא"ש, וריטב"א פירשו, דמשום הכניסה אין צריך לחלוץ, אלא משום שרוצה לעשות צרכיו (גדולים)⁴⁶. והשו"ע⁴⁷ סתם כרא"ש. והרמ"א כתב שיש אומרים כרב האי גאון, ושטוב להחמיר.

מעבר עם תפילין במקומות מטונפים: כתב מהר"ם ריקאנטי, מי שלבוש תפילין, מותר לעבור במבואות המטונפות, אם אינו רוצה לעשות צרכיו. וכן כתב אור זרוע, ושמעין מכאן דיכול אדם לעבור בבית הכסא לפי דרכו שלא לצורך נקביו ותפילין בראשו, אלא שלא ליכנס במקום הטינופת אלא במקום שהריח רע יוצא מגופו משום שי"ן העשוי מקמטין מעור שעל גבי הבתים. הלכך היה מסתפק רבינו יעקב מאורלייניש, אם מותר ליכנס בתפילה של יד לבית הכסא קבוע⁴⁸.

כניסה עם תפילין לבית כסא בבית: כתב התרומה, והיינו דוקא כשהוא בשדות, שירא להניח תפיליו שם מפני עוברי דרכים ומפני העורבים; אבל אם הוא בבית הכסא שבביתו, לא יהיו עליו, כיון שיכול להניח במקום המשתמר. וכן פסק השו"ע⁴⁹.

45. האם נאסר גזירה משום סופו. נמצא לדבריו, גם עצם הכניסה בתפילין לבית כסא קבוע, אסורה.
46. וכיון דאיכא תרתין, דהוי בית הכסא קבוע ונכנס להיפנות, איכא למיחש, הלכך חולץ בריחוק ד"א. אבל בשנכנס לקטנים, אפילו בבית כסא קבוע אפשר דאינו חולץ. והיינו דקא מיבעיא להו, והיינו דשרי רבינא.

47. או"ח מגה. וכו"כ ב"י (סעי' ז) שטוב ליזהר כרב האי. וכתב המשנ"ב (ס"ק יט), המג"א מסיק דמדינא אסור ליכנס לבית הכסא בתפילין, דלא גרע ממרחץ (שבת י' א', או"ח מהב). ולא איבעיא להו אלא אי שרי ליכנס להשתין, הואיל שהוא חייו של אדם. ופשוט ליה דאסור חיישינן שמא יפנה בהן). ועיין בפמ"ג ובמאמ"ר שכתבו דמדברי הרא"ש לא משמע הכי. גם מדברי רב האי לא משמע הכי. עיי"ש. ובספר האשכול בשם הגאון משמע כתירוצו דהמג"א עיי"ש. מקורות - רשב"א (כ"ג א', ד"ה גירסת). רב האי גאון (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' כו; הלכות קטנות, הל' תפילין, סי' כ). ריטב"א (ד"ה מהו).

48. דדל"ת ויו"ד שברצועות, לאו אותיות הן. אור זרוע. והמשנ"ב (מגה, ס"ק כ) לגבי הליכה במבואות המטונפות בתפילין, כתב בשם הרמ"ע, דמותר בתפילין; וטוב לכסותו בכובע (או בידו, משנ"ב כה ס"ק ח). ובתשובות רדב"ז משמע שסובר דמדינא צריך לכסות התפילין. עיי"ש. ובביה"ל (ד"ה ואוחזן) כתב דמדברי האור זרוע משמע כדברי הרמ"ע, להקל. שהוא מחלק בין אם הוא עובר או שהוא קובע עצמו להיות שם. ובזה יש ליישב קושיית המג"א ממרחץ שחולץ (ר' הערה קודמת). עיי"ש. **ורחובות שיש בהם פחי אשפה**, נחלקו בזה גדולי פוסקי זמננו (ראה דרשו, הערה 46). מקורות - אור זרוע (חלק א, הלכות תפילין סימן תקפז). וכן ראה רא"ש (הלכות קטנות, הל' תפילין, יב). מהר"ם ריקאנטי (פסקי ריקאנטי, סי' כד).

49. או"ח מגה.ז. וכתב משנ"ב (ס"ק כה), **ושאר ספרים וכתבים שיש בהן שמות**, אם הם בכיס שרי להכניסן. ויש אומרים דבעינן דוקא תיק בתוך תיק. מקורות - ספר התרומה (הל' תפילין, סי' ריג, ד"ה א"ר ינאי). רבינו ירוחם (נתיב יט, ח"ה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסנמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אין שהות ביום להניח, עושה להן כים טפת, ומניח: רש"י פירש דבכל אדם החולץ תפילו מיירי⁵⁰. **ורב האי גאון** פירש דבנכנס לבית הכסא מיירי. וכן כתב הרמב"ם, "היה לבוש בתפלו וְהָצֵרָה לְבֵית הַכֶּסֶא לַעֲת עָרֵב, וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַיּוֹם כְּדִי לְלַבֵּשׁ אַחֵר שְׂיֵצֵא - לֹא יִכְנֵס בָּהֶן גְּלוּלִים בְּבִגְדוֹ, וְאִפְלוּ לְהִשְׁתִּין מִים בְּבֵית הַכֶּסֶא הַקָּבוֹעַ. אֲלֵא כִּיצַד יַעֲשֶׂה? חוֹלְצֵן וּמְנִיחֵן בְּכָלֵן אִם הָיָה בּוֹ טַפָּח, אוּ בְּכָלִי שְׂאִינוֹ כָּלֵן אֶף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ טַפָּח, וְאוֹחֵז הַכָּלִי בִידוֹ וְנִכְנָס. וְכֵן אִם הָצֵרָה בְּלִילָה - מְנִיחֵן בְּכָלִי, וְאוֹחֵז הַכָּלִי בִידוֹ וְנִכְנָס." וכן פסק השו"ע⁵¹.

אחיזה בכלי זכוכית עם שתן בעודו בתפילין: כתב הרשב"א, שורת הדין רופא ישראל שתפילין מונחין בזרועו, מותר ליטול בידו הימנית עששית של זכוכית שיש בה שתן⁵²; ובעל נפש יחוש שלא לעשות כן, לנהוג בהן מנהג כבוד. וכן פסק השו"ע⁵³.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילין, סימן מג)

א. אָסוּר לְכַנֵּס לְבֵית הַכֶּסֶא קְבוּעַ לְהִשְׁתִּין שְׂבִרָאֵשׁוֹ, גִּזְרָה שְׂמָא יַעֲשֶׂה בָּהֶם צָרְכִּיו, וְאִם אוֹחֵז בִּידוֹ, מִתֵּר לְהִשְׁתִּין בָּהֶם בְּבֵית הַכֶּסֶא קְבוּעַ.
הגה: וְהִינוּ דּוֹקָא כְּשִׁמְשִׁתִּין מִיֵּשֵׁב דְּלִיפָא לְמִיחַשׁ לְנִצּוּצוֹת, אֲבָל מִשְׁתִּין מִעֵמֶד פְּשִׁיטָא דְּאָסוּר, דְּלֹא עֲדִיף מִבֵּית הַכֶּסֶא עָרָא, וְה"ה אִם מִשְׁתִּין מִיֵּשֵׁב אוּ בְּעֵפֶר תַּחוּת דְּלִיפָא נִצּוּצוֹת, בְּבֵית הַכֶּסֶא עָרָא נְמִי שְׂרִי, וְאִין חֲלוּק בֵּין קָבַע לְעָרָא לְעִנְיָן זֶה, אֲלֵא דְּבֵית הַכֶּסֶא קְבוּעַ מְסַתְּמָא עוֹשֶׂה צָרְכִּיו מִיֵּשֵׁב, וּבֵית הַכֶּסֶא עָרָא מְסַתְּמָא עוֹשֶׂה מִעֵמֶד, הוּאִיל וְאִינוּ נִפְנֶה לְגְדוּלִים (בֵּית

50. וה"ק: כשחולץ אותם, גוללן כמין ספר תורה, ואין צריך להניחן בכיס אלא אפילו בקרקע כדי שיהיו מזומנים להניחם כשירצה, כיון שמצותן כל היום. אבל כשחולץ אותם בלילה, כיון שאין צריך להניחם כל הלילה, אין לו להניחם על גבי קרקע, אלא עושה להם כים (חלל) טפח (דחשיב הכלי אוהל להפסיק בינם לקרקע) ומניחן. תלמידי רבינו יונה. וכתב בבית"ל (מגו, ד"ה ומניחן) דלרש"י, בכלי שאינו כליין, אפילו פחות מטפח שרי להניחו על הקרקע.

51. או"ח מגו, מקורות - רב האי גאון (הו"ד בתר"ס). תלמידי רבינו יונה (יד ב ברי"ף). רמב"ם (הל' תפילין ד, יט).

52. דהא בבית הכסא עראי מותר להשתין כשהן בראשו עם היות שאסרה תורה כנגד העמוד ואפילו בבית הכסא קבוע היינו מתירים אי לאו דחיישינן שמא יפנה כל שכן הכא שהוא מותר דקיל הרבה מאד. ב"י (בשם הרשב"א). וראה לשון תשובת הרשב"א במקור.

53. או"ח מגו, מקורות - רשב"א (שו"ת החדשות, מכת"י, סי' ו).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

יוסף בשם נ"י ומגדול (עז).

ובבית הכסא עראי מתר להשתין בהם כשהם בראשו, אבל אם אוחזן בידו אסור להשתין בהם מעמד, אפלו אם תופס אותם בבגדו, מפני שצריך לשפשף בידו ניצוצות שברגליו, אלא חולצן ברחוק ד' אמות ונותנם לחברו. ומדברי הרמב"ם נראה שאסור להשתין כשהם בראשו, בין בבית הכסא קבוע בין בבית הכסא עראי, ויש לחוש לדבריו.

ב. בית הכסא קבוע הינו שיש בו צואה, והוא על פני השדה בלא חפירה.

ג. בית הכסא עראי, הינו כגון להשתין מים שאין אדם הולך בשבילם לבית הכסא, והפעם הזאת נעשה המקום הזה בית הכסא תחלה.

ד. אם הם בחיקו וחגור חגורה או בבגדו בידו, מתר, בין להשתין בין לפנות.

ה. אם רוצה לכנס לבית הכסא קבוע לעשות צרכיו, חולצן ברחוק ד' אמות.

הגה: ויש אומרים אפלו בלא צרכיו (בית יוסף בשם רב האי) וטוב להחמיר.

וגוללן ברצועות שלהן, ואוחזן בימינו ובבגדו כנגד לבו, ויזהר שלא תהא רצועה יוצאת מתחת ידו טפח, וכשיוצא מרחיק ד' אמות ומניחן.

ו. היה לבוש בתפלין והצריך לבית הכסא בלילה או סמוך לחשכה, שאין שהות להניחם עוד אחר שיצא, לא יכנס בהם גלולין בבגדו, ואפלו להשתין מים בבית הכסא קבוע, אלא כיצד יעשה, חולצן ומניחן בכלי אם היה בו טפח, או בכלי שאינו כלין, אף על פי שאין בו טפח, ואוחז הכלי בידו, ונכנס.

ז. במה דברים אמורים, בבית הכסא שבשדה, אבל בבית הכסא שבבית לא יכניסם כלל, כיון שיכול להניחם במקום המשתמר.

ח. אם שכח תפלין בראשו ועשה בהם צרכיו, מניח ידו עליהן עד שיגמר עמוד הראשון, ויוצא וחולצן, וחוזר ונכנס.

ט. מתר לרופא לקח עביט של מי רגלים בידו ותפלין בראשו, ובעל נפש יחמיר לעצמו.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אחיזת תפילין וחפצים ביד בעת תפילה

(כ"ג ב') **תנו רבנן:** לא יאחז אדם תפילין בידו, וספר תורה בזרועו, ויתפלל (שאין דעתו מיושבת עליו בתפילה, שהרי לבו תמיד עליהן, שלא יפלו מידו). ולא ישתין בהן מים (כשתפילין בידו). ולא יישן בהן, לא שינת קבע ולא שינת עראי (שמא יפילם). אמר שמואל: סכין ומעות וקערה וככר, הרי אלו כיוצא בהן (שאסור להתפלל כשהם בידו).

שיטות הראשונים

לא יאחז תפילין וספר תורה ויתפלל: כתב בתרומת הדשן דהוא הדין לכל כתבי הקודש, ואפילו מחזורים ותפילות (שאינו מתפלל מתוכם). וכן פסק השו"ע⁵⁴.

סכין ומעות וקערה וככר, הרי אלו כיוצא בהן: דעת רש"י דדוקא הני וכיוצא בהם דאיכא הפסד, אם יפלו מידו. אבל שאר דברים מותר להתפלל בעודן בידו. ותר"י כתבו בשם יש מפרשים, דאורחא דמילתא נקט, והוא הדין שאין לו ליטול בידו שום דבר בשעת תפילה, ולולב בלבד התירו, דמשום חבובי מצוה לא ימעט כוונת התפילה. והשו"ע⁵⁵ פסק כרש"י.

ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי: שמא יפילם. וכתב הרא"ש, אבל כשהן בראשו, מותר לישן בהן שינת עראי. וביאר בשם רבינו יונה (שלמד מדברי רבינו משה), דלא הוי היסח הדעת אלא כשעומד בקלות ראש ושחוק. אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו, אע"פ שעוסק במלאכתו ואומנתו ואין דעתו עליהן ממש, אינו נחשב היסח הדעת⁵⁶.

54. או"ח צו, א-ב. וכתב המשנ"ב (ס"ק ג) דהוא הדין כל ספרים שלנו, בכלל כתבי הקודש. עוד כתב המשנ"ב (ס"ק ז): נפל ספר על הארץ, ואינו יכול לכוין, מותר להגביהו כשיסיים הברכה שהוא עומד בה. ואין לאו הכי, לא יפסיק. וכל שכן שאין לקרוץ באצבע וכיוצא בשעת תפילה. אם התחיל להתפלל שמונה עשרה, ונתבלבל, מותר לילך למקום הידוע לו, ליקח משם סידור. מקורות - תרומת הדשן (סי' יז).

55. או"ח צו, א. והרמב"ם (הל' תפילה, ה) כתב: ובכל מקום לא יאחז תפילין בידו או ספר תורה בזרועו, מפני שכלבו טרוד בהן. ולא יאחז מעות וכלים בידו. ודייק הלחם משנה דבכל כלים איירי, ודלא כרש"י. מקורות - רש"י (כ"ג ב', ד"ה לא יאחז). רבינו יונה (יד ב ברי"ף, ד"ה סכין). הו"ד בריטב"א.

56. דאי לא תימא הכי, איך יוכל אדם להניח תפילין כל היום? וכן נמי כשמתמנמם אין כאן היסח הדעת, כי הוא שוכח הבלי העולם, ואין כאן קלות ראש. רא"ש (סי' כח). והו"ד במשנ"ב (מד, ס"ק ג).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילה, סימן צו)

א. כשהוא מתפלל, לא יאחז בידו תפלין ולא ספר מכתבי הקדש ולא קערה מלאה ולא סכין ומעות וכפר, מפני שלבו עליהם שלא יפלו ויטרד ותתבטל כוננתו. ולולב בזמנו, מתר לאחז ביד, כיון שהאחיזה בידו היא מצוה אינו נטרד בשבילו.
ב. מתר לאחז מחזור תפלות בידו בשעה שמתפלל, הואיל ותופס לצרף תפלה עצמה לא טריד, דומיא דלולב דמשום דלקיחתו מצוה לא טריד.
הגה: ומכל מקום אם לא היה בידו קדם שהתחיל, לא יחזור אחריו בתפלה לטלו, אלא אם כן היה במקום מיוחד שהוא מוכן, אז מתר לטלו אפלו בתוך התפלה, כדי להתפלל מתוכו (הר"י פרק מי שמתו).

(או"ח, הלכות תפילין, סימן מד)

א. כל זמן שתפלין בראשו או בזרועו, אסור ליטון בהם אפלו שנת עראי, אלא אם הניח עליה סוּדָר ולא היתה עמו אשה, יטון בהם שנת עראי. וכיצד הוא עושה? מניח ראשו בין ברקיו והוא יושב ויטון. היו תפלין כרוכין בידו מתר ליטון בהם אפלו שנת קבע. ואם אוּחַזָן בידו ואינם כרוכים בידו, אסור ליטון בהם אפלו שנת עראי.
הגה: ודוקא כשאוחז בלא נרתקו, אבל בנרתקו בכל ענין שרי (בית יוסף בשם העטור).

איך לנהוג בקדושת התפילין

(כ"ג ב') אמר רבי יצחק: הנכנס לסעודת קבע, חולץ תפיליו ואח"כ נכנס (שמא ישתכר ויתגנה בתפיליו).

ופליגא דרבי חייא, דאמר רבי חייא: מניחן (חולצם אחר שנכנס, ושם אותם) על שולחנו וכן הדור לו (שהיו מזומנים לו). ועד אימת (מניחם על שולחנו)? אמר רב נחמן: עד זמן ברכה (ברכת המזון).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תני חדא: צורר אדם תפיליו עם מעותיו באפרקסותו (סודר של ראשו⁵⁷). **ותניא** אידך: לא יצור. (ומבאר) לא קשיא, הא דאזמניה. הא דלא אזמניה.

דא"ר חסדא: האי סודרא דתפילין דאזמניה למיצר ביה תפילין, צר ביה תפילין אסור למיצר ביה פשיטי. אזמניה ולא צר ביה, צר ביה ולא אזמניה, שרי למיצר ביה זוזי⁵⁸.

ולאביי דאמר הזמנה מילתא היא, אזמניה - אע"ג דלא צר ביה. צר ביה - אי אזמניה, אסיר. אי לא אזמניה, לא.

גרסינן להלן (כ"ד א', למטה):

אמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו (על יתד).

מיתיבי: התולה תפיליו יתלו לו חייו!

(ומתרץ) לא קשיא, הא ברצועה⁵⁹, הא בקציעה⁶⁰. ואיבעית אימא: לא שנא רצועה ולא שנא קציעה, אסור. וכי תלה רבי בכיסתא תלה⁶¹.

שיטות הראשונים

הזמנה אי הוי מילתא או לא: פסקו רי"ף, רמב"ם, רא"ש, ושאר ראשונים כרב חסדא, שהזמנה לאו מילתא היא. ורק אם אזמניה וגם צר ביה, נחשב תשמיש קדושה. וכן פסק השו"ע⁶².

57. לא עם המעות ממש, אלא שני קשרים זה אצל זה. רש"י.

58. שכדי להחשיבו לתשמיש קדושה צריך תרתי: להזמינו לקדושה. ולהשתמש בו בפועל.

59. והקציעה, שהיא הבית, למטה, גנאי הוא להם. רש"י.

60. מותר לתלותם כשהקציעה על היתד, והרצועה למטה. ע"פ רש"י.

61. התפילין היו בתיק שלהם, ותלה התיק. ע"פ רש"י.

62. או"ח מבג. וכתב המשנ"ב (ס"ק ט), ותשמיש דתשמיש, אין בו קדושה כלל. עוד כתב (ס"ק י) דאפילו בדיבור בלבד מהני, וכל שכן אם נטלו ואמר זה יהיה לתפילין דמהני. עיי"ש. וכשאזמניה וצר ביה, שאסור למיצר ביה זוזי, כתב המשנ"ב (ס"ק טז) דלפי זה אין לתת סידור בכיס שהיה מיוחד מתחלה לתפילין לבד. ואעפ"כ אין למחות בזה, דכיון דרגילין בזה, הוה ליה כאילו התנו מתחלה. מקורות - רמב"ם (הל' תפילין ד, ט). רא"ש (סי' לג). מחזור ויטרי (סי' תקיז). ראב"ן (סנהדרין, בסופו). ספר העיטור (שער א, הלכות תפילין, ובעוד מקומות). ספר התרומה (הל' תפילין סי' ריג).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

צר ביה ואזמניה: כתב המרדכי, צר ביה ואזמניה לצורך תפילין, פירוש, לעולם, ולא לפי שעה, אז קדיש כי צר ביה חד זימנא⁶³. וכן כתב נמוקי יוסף, דכשצר ביה על דעת קביעותא, זו היא הזמנתו⁶⁴. וכן פסק השו"ע⁶⁵.

הקדיש לפי שעה או עשה תנאי: כתב הרא"ש בשם הירושלמי שאם התנו על חפץ שבקדושה מתחילה, מותר ליהנות ממנו. וכן כתב המרדכי. וכן פסקו שו"ע⁶⁶ ורמ"א.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילין, סימן מ)

א. אסור לתלות תפילין בין בפתים בין ברצועות, אבל מתר לתלותן בכיסן.
ח. הנכנס לסעדת קבע, חולצן ומניחן על השלחן, עד זמן ברכה, וחוזר ומניחן. אבל לאכילת עראי אין צריך לחלצן.

(או"ח, הלכות תפילין, סימן מב)

ג. סודר דאזמניה למצר ביה תפילין לעולם, וצר ביה תפילין חד זמנא, אסור למצר ביה זוזי. **הגה:** ואם התנה עליו מתחלה בכל ענין שרי (בית יוסף בשם ר' ירוחם ומהרי"א)... אזמניה ולא צר ביה, או צר ביה ולא אזמניה, שרי למצר ביה זוזי.

מרדכי (מסכת מגילה, פרק בני העיר, סי' תתיט). מרדכי (מסכת מגילה, פרק בני העיר, רמז תתיט). ועוד רבים.

63. וכתב הב"י (או"ח מבג) ומשמע דאי צר ביה חד זימנא אדעתא למיצר ביה לעולם, היינו אזמניה וצר ביה. וכן נראה מדברי הרמב"ן.

64. ולא אמרינן דשרי כשצר ביה, אלא כשצר ביה לפי שעה. דרכי משה (או"ח מב, ס"ק א).

65. או"ח מבג. מקורות - רמב"ן (תורת האדם, ענין הקבורה, סוף ד"ה אבל, הוצ' מוה"ק עמ' קכא). מרדכי (מגילה, פרק בני העיר, רמז תתיט). נמוקי יוסף (סנהדרין, סוף נגמר הדין, טו א ברי"ף, ד"ה איתמר).

66. או"ח מבג. מקורות - מרדכי (מגילה, פרק בני העיר, רמז תתיט). רא"ש (מגילה ד, סי' יא).